

Л. А. Чухно

Подільський державний
аграрно-технічний університет

ОСВІТНІ РЕФОРМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА НАВЧАННЯ ТЕХНІЧНО ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

У статті розглянуто сучасний етап розвитку вищої школи Німеччини і організацію навчання в ній талановитой студентської молоді. Проаналізовано усталені національні принципи побудови та ведення освітнього процесу. Визначено переваги та недоліки традиційної системи освіти Німеччини. Проведено аналіз основних аспектів модернізації німецької системи вищої освіти і зроблено спробу порівняння її з українською, акцентуючи увагу на організації навчання технічно обдарованої особистості, що полягає в розвитку здібностей і задатків майбутніх фахівців, виявленні обдарованих студентів, диференціації їх навчання. Виокремлено особливості організації навчання технічно обдарованих студентів, а саме: прискорений темп навчання, мобільність студентів, зростання відсотку самостійної роботи та індивідуальний підхід.

Ключові слова: Вища освіта, реформування, технічно обдарований студент, модернізація німецької системи вищої освіти.

Постановка проблеми. Нові вимоги суспільно-економічного розвитку до підготовки кадрів зумовлюють використання результатів порівняльної педагогіки творчості. Одним із основних завдань цього різновиду педагогічної науки є визначення переваг і недоліків навчання талановитой особистості в різних країнах на основі порівняльно-педагогічного дослідження.

Саме порівняльно-педагогічне дослідження дає змогу за його результатами розробити нову, або покращити стару модель навчання здібної молоді у системі вищої освіти. При цьому необхідно використати кращий світовий досвід, зокрема Німеччини, яка має чималий запас перевірених часом ефективних технологій, підходів, організаційних форм та дієвих методів навчання творчої особистості.

Порівняльний аналіз дозволяє також виділити позитивний та негативний досвід навчання як у вищих технічних навчальних закладах України, так і у ВТНЗ Німеччини. Деякі проблеми характерні лише для Німеччини, інші ж – суто для нашої держави. Проте обидві країни прямують до єдиного Європейського простору, тому і організація навчання технічно обдарованих студентів у вищих навчальних закладах, зокрема технічних, повинна мати спільне підґрунтя, хоча вона може і чимось відрізнятись в національному плані.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми вищої школи, розвиток здібностей особистості та вплив освітніх реформ на організацію навчання у вищих навчальних закладах Німеччини та України вивчали або торкалися у своїх працях педагоги Росії та України, серед них – Б. Вульфсон, Н. Абашкіна,

А. Сбруєва, Н. Кічук, Н. Шевченко, О. Васюк, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ тощо, а також німецькі дослідники – Т. Ельвайн, Х. Тойфель, Г. Пайсерт, Г. Фрамгайн та ін.

Аналіз свідчить, що українські та німецькі дослідники розглядали зміни у вищій школі своїх країн відокремлено, не беручи до уваги порівняльний аспект. Тому ця проблема є практично невисвітленою і потребує подальшої розробки.

Мета статті – розгляд основних напрямів якісних перетворень у сфері вищої освіти Німеччини та України в організації навчання обдарованих студентів, зокрема технічного профілю, їх співставлення, а також характеристика модернізаційних змін у світлі Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Організація і планування наукового й навчального процесу в Німеччині й надалі входять у сферу компетенції вищих навчальних закладів. Проте, на сьогоднішній день ця компетенція суттєво розширюється. Це обумовлено, передусім, прагненням до максимально можливої децентралізації управління, що є одним із завдань модернізації освіти в Німеччині. Уряди земель передають вищим закладам освіти вирішення багатьох фінансових та адміністративних питань, залишаючи за собою загальну відповідальність за галузь вищої освіти в цілому [1].

Така традиційна система освіти Німеччини має переваги та недоліки. О. Васюк вважає, що до переваг традиційної системи освіти Німеччини належить:

- безкоштовна вища освіта (хоча у 2005 році Конституційний суд Німеччини прийняв постанову про те, що кожний регіон країни може самостійно вирішувати питання про оплату або безкоштовність освіти). Цей закон підтримали в Баварії, Баден-Вюртемберзі, Гамбурзі, Нижній Саксонії, Саарі. Відмовились у майбутньому вводити плату за навчання в наступних землях: Північній Рейн-Вестфалії, Берліні, Мекленбург-Передній Померанії, Рейнланд-Пфальці, Тюрінгії, Шлезвіг-Гольштейні і Саксонії. Однак, у 2006–2007 рр. прийнято рішення про введення плати за перше навчання у вищому навчальному закладі;

- високий рівень знань випускників;
- відносно нескладна процедура вступу;
- можливість вибору для навчання будь-якої комбінації курсів за бажанням, згідно інтересів та самостійного планування свого часу [2, 3];
- поєднання в університетському навчанні навчальної та дослідної діяльності;
- зацікавленість у проведенні досліджень самими викладачами [3].

Проте, як і кожна освітня система, система вищої освіти Німеччини має і свої недоліки:

- дороге житло та проживання;
- довгий термін навчання в університеті;
- вільне відвідування студентами навчальних занять, що не завжди на користь якості освіти [2];
- високий відсоток студентів, які не отримують дипломів на фоні низької абітур'єнтської квоти;
- високі витрати на навчання одного студента порівняно з іншими європейськими країнами;
- недостатнє фінансування;
- невелика гнучкість та ефективність навчальних планів;
- відносно низька мобільність студентів та викладачів;
- відсутність інструментів підтримки досліджень;
- надмірна бюрократизація та недостатня автономія [4].

Деякі з них можуть негативно вплинути на організацію навчання даної категорії студентів, заважати, а подекуди навіть стримувати їх ріст та розвиток. Це призводить до того, що саме обдарований студентський гурт, якого не задовольняє такий стан речей, прагне змінити своє становище, залишаючи країну [4].

Важливим є те, що на місцевому рівні Україна виробила та прийняла теж низку документів, які підкреслюють її прагнення реформувати освіту. Це, передусім, Закон України «Про освіту», Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту» від 23 березня 1996 р., Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), затверджена 3 листопада 1993 р., у якій окреме місце відводиться особливій категорії студентів – обдарованим, основні нормативні акти про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку й атестацію наукових кадрів, які, зокрема конкретизують мету освіти, як всесторонній розвиток особистості, відповідно до її талантів та здібностей, а також «Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки» [5].

Реформи в Україні розпочалися зі створення державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття»). Уже саме цим документом Україна засвідчила свої серйозні наміри відтворити інтелектуальний і духовний потенціал свого народу з тим, щоб вийти на світовий освітній рівень.

Окреме місце у програмі відведено й талановитій молоді. «Створення державної системи добору і навчання талановитої молоді» віднесено до пріоритетних напрямів реформування вищої освіти України.

23 березня 1996 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту». В ньому знаходяться основні положення про вищу освіту, серед яких

чільне місце відводиться тому, що прийом громадян до вищих закладів освіти проводиться на конкурсній основі відповідно до здібностей.

Зазнала реформаторського впливу й мета університетської освіти, яка полягає не лише у засвоєнні основних професійних і наукових знань, розвитку професійних здібностей, але й у формуванні у студентів здібностей до навчання та самонавчання, вербальної та письмової комунікації, швидкого аналізу ситуацій та прийняття рішень [6].

Першочерговим завданням європейського суспільства стала підготовка спеціаліста XXI ст., який був би здатний розв'язувати не лише інженерні, а й соціально-економічні завдання, був би лідером не тільки на виробництві, але й у суспільному житті своєї країни. Свідченням того, що вища технічна освіта України реформується, є її суттєва гуманізація та гуманітаризація [7]. Курс на гуманізацію вищої інженерної освіти взяла також і Німеччина.

В основу гуманізації інженерної освіти покладено використання високих інформаційних технологій, технологій енерго- та ресурсозбереження, урахування проблем охорони природного навколишнього середовища.

В основу концепції гуманітаризації покладено три основних принципи:

1. Фундаменталізація – поглиблене вивчення фундаментальних дисциплін;

2. Гуманітаризація – впровадження в навчальний процес нових гуманітарних дисциплін;

3. Гуманізація – впровадження в навчальний процес дисциплін, які б допомогли спеціалісту усвідомити своє місце в суспільстві та навколишньому середовищі взагалі.

Проте, попри всі реформи, проведені за роки незалежності України, її недоліки повністю не усунуто ще й на сьогодні. Ефективна для свого часу стара система освіти вичерпала себе, а нова ще повністю не сформувалась. Виникло багато складних питань, серед яких також і питання елітарної освіти в Україні [7], яке, як було відмічено раніше, стосується також і ФРН.

Очевидною є потреба створення спеціальних навчальних закладів, приміром, які існують у Франції під назвою «Великі школи» для навчання еліти, які б дійсно надавали якісну освіту найбільш обдарованому студентству нашої держави. Проте, і в цих закладах освітні послуги платні, через те вони є недоступними як обдарованим студентам із «низів», так і з середнім рівнем достатку [8, 9].

В Україні, на відміну від Німеччини, побутувала раніше і побутує також на сьогодні думка про те, що «елітарні навчальні заклади лише сприяють реальному розшаруванню українського суспільства» [10]. «Елітарний» ототожнюють із заможним, доступним лише тим, хто

належить до вищих суспільних прошарків. Сучасні європейські країни трактують слово «еліта» як талановита молодь, якій притаманний високий інтелектуальний потенціал.

Німеччина здійснює реформування всієї системи вищої освіти, зберігаючи при цьому свої освітні традиції, починаючи з 1999 р. Остання редакція Закону про вищу освіту була прийнята в 1998 р. У період 2002–2004 рр. федеральний уряд провів через парламент низку законів про внесення до нього суттєвих змін (5-, 6-, 7-й Gesetze zur Änderung der Hochschulrahmengesetzes – HRGAndG). Ці зміни були спрямовані на адаптацію вищої школи країни до вимог глобалізації світової економіки, її інтернаціоналізації та підвищення конкурентоспроможності. Внесені поправки до Закону про вищу освіту 1998 року закріпили мінімум необхідних вимог для реалізації Болонської декларації, надавши їм статус таких, що доповнюють національну освітню систему. Це дало можливість вищим закладам освіти Німеччини право вибору шляху підготовки студентів: класичного чи нового європейського двоциклового варіанту підготовки бакалаврів і магістрів (Bachelor-Masterstudiengänge). Для другого варіанту підготовки фахівців законодавством визначено нові механізми акредитації програм і курсів, а також нова система оцінки якості освіти [1, 2].

Уже сьогодні розробляються і застосовуються навчальні програми, орієнтовані на підготовку бакалавра й магістра. Під час літнього семестру 2002 року в Німеччині було закінчено 5444 бакалаврських і 367 магістерських курсів. Робоча група Європейської комісії, Ради Європи, ЮНЕСКО, Конференція німецьких ректорів створили «Німецький додаток до диплома». Поряд з ним дійсною є також європейська версія Додатку до диплома [2].

Для оцінки якості й забезпечення стандартів нових навчальних курсів і присвоєних ступенів бакалавра та магістра в Німеччині створюється міжінституціональна система забезпечення якості освіти, що доповнює вузівські системи керівництва якістю освіти. У межах цієї системи Конференція міністрів освіти і культури та Конференція ректорів університетів затвердили Національну акредитаційну міжземельну раду та раду агентств, що здійснюють незалежне оцінювання змісту і якості нових навчальних курсів і програм. Німеччина також взаємозв'язана з мережею європейських агентств оцінювання якості освіти.

Законодавчо закріплені ініціативи в галузі вищої освіти знайшли підтримку зі сторони федерального керівництва та уряду земель. Це відобразилось у розробці й реалізації пілотних програм і проектів, направлених на структурну підтримку реформ. Наприклад: пілотна програма «Орієнтація навчальних програм на міжнародні стандарти»;

«Мастер+» – програма, що дозволяє легко увійти до системи вищої освіти Німеччини іноземним студентам; Програма двосторонньої інтеграції двоступеневих програм, що вивчаються [2].

У вересні 2000 р. Конференція міністрів освіти і культури визначила основні критерії для введення кредитної системи й модульного принципу навчання, а з 1 жовтня 2001 р. федеральний уряд і уряд земель підтримали новий пілотний проект «Розвиток системи кредитів в установах вищої освіти», у який включились тринадцять земель з 33 проектами. Проект направлений на забезпечення порівняльних стандартів для розподілення кредитів за модулями основної (обов'язкової) програми навчання, введення адаптованої системи для іспитів і застосування кредитної системи в навчальний та іспитовий процес. Удосконаленню кредитної системи допомагає підтримка Групи розвитку, що складається із представників федерального уряду, керівництва земель, зовнішніх експертів від Конференції ректорів, Німецької служби академічних обмінів (DAAD), Центрального агентства розвитку і акредитації в Ганновері (ZEVA). Протягом 2000–2001 рр. 185 вищих навчальних закладів Німеччини адаптували європейську систему кредитів (ECTS) по 1340 дисциплінам (у бакалаврських, магістерських і традиційних курсах) [1, 2].

У цей же час Україна проводить реформи щодо вдосконалення процесу навчання, шукаючи нові форми та методи, інноваційні технології, дієві підходи та форми контролю. Все більшого значення в обох країнах набирає дистанційне навчання у світлі розвитку нових інформаційних і телекомунікаційних технологій. Вищі навчальні заклади України створюють власні системи для надання дистанційної освіти, мова про яку піде нижче [11].

Уже сьогодні інтенсивно проходить кооперація вітчизняних ВНЗ із низкою зарубіжних з метою взаємного прямого ознайомлення із зарубіжним досвідом навчання та виховання, запозичення основних позитивних моментів та обминання помилкових рішень. Діють організації, які безпосередньо допомагають українським обдарованим студентам влаштуватися на навчання та проведення досліджень у будь-який вищий навчальний заклад за кордоном. За приклад можна взяти Службу академічних обмінів Німеччини (DAAD – Deutscher Akademischer Austauschdienst) – організація з обміну студентами, аспірантами та викладачами [1]. Німецька служба академічних обмінів (Deutscher Akademischer Austausch Dienst, DAAD та представництво DAAD в Росії та Україні) заохочує іноземну молоду наукову еліту до навчання і науково-дослідної діяльності в Німеччині, підвищення кваліфікації

молодих німецьких науковців у дусі відкритості й взаєморозуміння, допомоги країнам, що розвиваються і країнам-реформаторам Центральної та Східної Європи у побудові різного роду структур у галузі вищої освіти, а також підтримки німецької мови, літератури і країнознавства в іноземних вищих навчальних закладах.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Порівняльний аналіз дав підстави зробити висновок, що як в Україні, так і в Німеччині тривають реформи, спрямовані на оновлення системи вищої технічної освіти та організації навчання у ВНЗ. Вони акцентують увагу на розвитку здібностей і задатків майбутніх фахівців, виявленні обдарованих студентів, диференціації їх навчання. Практика навчання технічно обдарованих студентів Німеччини змінюється також і у світлі вимог Болонської декларації. Основний акцент робиться на його прискорений темп, мобільність обдарованих студентів у межах ВНЗ своєї країни та європейського освітнього простору, зростання відсотку самостійної роботи, індивідуальний підхід, широке використання технічних засобів навчання та комп'ютерної мережі.

Перспективними напрямками подальших розвідок з цієї проблеми є, наприклад, детальний розгляд модульної системи оцінювання знань і вмінь особистості та її адаптацію до вітчизняної, враховуючи психологію українських педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Peisert H. Das Hochschulsystem in Deutschland / H. Peisert, G. Framhein. – Bonn : BMBWF, 1997. – 151 s.
2. Васюк О. В. Реформування вищої освіти Німеччини / О. В. Васюк // Вісник книжкової палати. – 2006. – № 4. – С. 48–50.
3. Василюк А. Сучасні освітні системи : навч. посіб. / Василюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. – Ніжин : Ред.-вид. відділ НДПУ, 2002. – 139 с.
4. Шевченко Н. С. Вплив Болонської декларації на систему вищої освіти в Німеччині / Н. С. Шевченко // Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи : Всеукр. наук.-практ. конф., 21 квітня 2005 р. – К., 2005. – Ч. I. – С. 126–128.
5. Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/laws/search>.
6. Журавська Н. С. Місце і роль аграрної освіти у вищій школі України і Франції / Н. С. Журавська // Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи : Всеукр. наук.-практ. конф., 21 квітня 2005 р. – К., 2005. – Ч. I. – С. 69–71.
7. Товажнянський Л. Л. Підготовка інженерної еліти на межі тисячоліть / Л. Л. Товажнянський // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи: міжнар. конф. – Х., 2000. – С. 3–4.
8. Maurice Flory. Etudiants d'Europe / Maurice Flory. – Paris : La documentation Francaise (Institut International d'administration publique), 1993. – 186 p.

9. Vasconcellos M. Le system educativ / Vasconcellos M. – Paris : La Decouverte, 1999. – 121 p.

10. Полисаев О. П. Елітарна освіта в Україні: міфологеми та реальність / О. П. Полисаев, О. М. Сідоркіна // Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи : Всеукр. наук.-практ. конф., 21 квітня 2005 р. – К., 2005. – Ч. II. – С. 242–245.

11. Гайнуллина Ф. К. Технологии обучения: возможности реализации в вузе / Ф. К. Гайнуллина, Ф. Т. Шагеев // Проблемы совершенствования обучения в высшей технической школе. – Казань : Казанский гос. технол. ун-т, 2001. – С. 73–79.

РЕЗЮМЕ

Л. А. Чухно. Образовательные реформы и их влияние на обучение технически одаренных студентов Германии и Украины.

В статье рассмотрен современный этап развития высшей школы Германии и организацию обучения в ней талантливой студенческой молодежи. Проанализированы стойкие национальные принципы построения и ведения образовательного процесса. Определены преимущества и недостатки традиционной системы образования Германии. Проведен анализ основных аспектов модернизации немецкой системы высшего образования и сделано попытку сравнения ее с украинской, акцентируя внимание на организации обучения технически одаренной личности, которая предусматривает развитие способностей и задатков будущих специалистов, выявление одаренных студентов, дифференциацию их обучения. Выделены особенности организации обучения технически одаренных студентов, а именно: ускоренный темп обучения, мобильность студентов, повышение процента самостоятельной работы и индивидуальный подход.

Ключевые слова: высшее образование, реформирование, технически одаренный студент, модернизация немецкой системы высшего образования.

SUMMARY

L. Choohno. Educational reforms and their influence on training of technically gifted students of Germany and Ukraine.

The modern stage of higher education development in Germany and the training of its talented students have been considered in the article. The established national principles of construction and conduct of educational process have been analyzed here. Advantages and disadvantages of the traditional education system in Germany are determined. The analysis of the main aspects of German higher educational system modernization has been conducted here and the attempt to compare it with the Ukrainian one focusing on the organization of training of the technically gifted person has been made, that is to develop abilities and inclinations future professionals, identify gifted students, differentiation of study. The features of training technically gifted students are distinguished: accelerated learning, student mobility, increasing proportion of independent work and individual approach.

Key words: higher education, reforming, technically gifted student, German higher educational system modernization.